

परिच्छेद "अ"

-शिक्षकांसाठी प्रश्नावली -

श्री. कोटबे एस. वाय,
मु.पो. [रो] सावरगांव,
ता. अहमदपूर, जि. लातूर.
दिनांक-

- विनंती पत्र -

श्री. पुत/सौ./श्रीमती/कु. -----

यांना.

स. न. वि. वि.

मी शिवाजी विद्यापीठाच्या एम. फिल. [शिक्षणशास्त्र] या परीक्षेसाठी संशोधनाचे काम करीत आहे. माझा संशोधनाचा विषय "लातूर जिल्ह्यात अहमदपूर तालुक्यामधील माध्यमिक शाळातील इयत्ता ८वो ते १०वी च्या इतिहास अध्यापनाचा चिकित्सक अभ्यास हा आहे. शिक्षण महाविद्यालय बार्शी येथील प्रा. डॉ. टा. बी. पाटील हे संशोधनास मार्गदर्शन करीत आहेत.

कृपया आपण सोबतच्या प्रश्नावलीतील माहिती भरून सहकार्य करावे या माहितीचा उपयोग फक्त संशोधनासाठीच केला जाईल. अन्यथा केला जाणार नाही ही माहिती गुप्तत ठेवली जाईल संशोधनाचे निष्कर्ष आपणास कळवू.

कृपया प्रश्नावली भरून सोबतच्या तिकीटे लावलेल्या पाकिटामध्ये घालून पाठवावी हि विनंती.

कळावे.

आपला कृपा भिलाषी,

ठिकाण: [रो] सावरगांव.

[श्री. एस. वाय. कोटबे]

दिनांक-

॥ अभ्यासाची उद्दिष्टे ॥

- १] इतिहास विषयाच्या शिक्षकांच्या व्यवसायिक तयारीचा अभ्यास करणे.
- २] इतिहास अध्यापनासाठी आज शिक्षक वापरत असलेल्या अध्यापन पध्दती-चा अभ्यास करणे.
- ३] इतिहास अध्यापनाच्या शैक्षणिक साधनांचा अभ्यास करणे.
- ४] इतिहास विषयाद्वारे राष्ट्रीय भावना निर्माण करणे.
- ५] इतिहासाच्या अध्यापनातून सामाजिक बांधीलकीचे शिक्षण देण्याची गरज प्रस्थापित करणे.
- ६] इतिहासाच्या अध्यापनाचा दर्जा सुधारण्यासाठी उपाय सूचवणे.

[ ] इतिहास विषय - माध्यमिक शिक्षकासाठी प्रश्नावली [ ]

इतिहास "लातूर जिल्ह्यात अहमदपूर तालुक्यामधील माध्यमिक शाळातील इयत्ता ८वी ते १०वी च्या इतिहास अध्यापनाचा चिकित्सक अभ्यास".

[ ] प्रश्नावली भरण्यासंबंधी सूचना [ ]

- १] कांही प्रश्नांच्या समोर उत्तरे दिली आहेत. आपण सहमत असलेल्या प्रश्नापुढे बरोबर [✓] अशी छुण करणे आपणास हवे असलेले उत्तर तेथे न मिळाल्यास कृपया "इतर/शिवाय" या सदरापुढे आपले उत्तर लिहावे.
- २] कांही प्रश्न "होय/नाही" स्वरूपाचे आहेत. तेथे आपणास नको असलेला शब्द खोडावा.
- ३] कृपया मोकळ्या सोडलेल्या जागी थोडक्यात माहिती घावी तथापि जागा अपुरी पडल्यास प्रश्नावलीच्या शेवटी जोडलेल्या को-या कागदावर प्रश्न क्रमांक व असा प्रश्न क्रमांक लिहून तेथे माहिती घावी.

- १] शिक्षकाचे पूर्ण नांव व हुद्दा -----
- २] शैक्षणिक पात्रता -----
- ३] शाळेचे नांव व पत्ता -----

- ४] इतिहास अध्यापनाचा कालावधी -----
- ५] आतापर्यंत शिक्षिलेले वर्ग -----
- ६] अध्यापनाचे इतर विषय -----

- ७] इतिहास अध्यापनाची उद्दिष्टे कोणती आहेत -----
- ८] ती कितपत साध्य होतात -----
- ९] उद्दिष्टे पूर्णपणे साध्य न होण्याची कारणे:
- १] उद्दिष्टे व्यापक आहेत
- २] उद्दिष्टानुसार अभ्यासक्रम नाही
- ३] पाठ्य पुस्तके अपुरी पडतात
- ४] अध्यानास वेळ कमी पडतो
- ५] इतर कारणे
- १०] आजच्या अभ्यासक्रमात इतिहास कियेयाला महत्वाचे स्थान आहे काय? होय/नाही
- ११] इयत्ता ८वी ते १०वा पर्यंत इतिहासाचा शंभर गुणांचा पेपर ठेवावा काय? होय/नाही
- १२] स्थानिक इतिहासाचा अभ्यासक्रमात समावेश करावा काय? होय/नाही
- १३] शालेय विद्यापत्रकात इतिहास कियेयासाठी आठव्यात किती तासिका ठेवल्या आहेत. -----

- १४] हया तास्क्रा पुरेशा वाटतात काय? होय/नाही
- १५] इतिहासाच्या तास्क्रांच्या संख्येचा शालेय वेळा पत्रकात कितवा क्रम आहे - -----
- १६] विद्यार्थ्यांच्या मानस्क्रिक व बौध्दीक तयारीच्या दृष्टीने हा क्रम योग्य वाटतो का? होय/नाही
- १७] इयत्ता ८वी ते १०वी च्या पाठयपुस्तकातील कोणते घटक त्या वर्गातील विद्यार्थ्यांच्या वयोमानानुसार अवघड वाटतात.
- १८] दैनंदिन अध्यापनासाठी आपण कोणत्या अध्यापन पध्दती वापरता.
- १९] आपण इतिहास अध्यापनात पाठयपुस्तकातील कोणत्या प्रकारचे प्रश्न विचारता?
विचारप्रवर्तक/समीक्षणात्मक/उजळणी वजा/समस्यात्मक/
संयोजनात्मक/इतर.
- २०] आपण विद्यार्थ्यांना पाठयपुस्तकाच्या आधारे स्वाध्याय देण्याचा हेतु कोणता?
- २१] आपण दिलेले स्वाध्याय तपासता काय? होय/नाही
- २२] अध्यापनाच्या वेळी कोणकोणत्या शैक्षणिक साधनांचा आपण वापर करता.
१] संशोधनात्मक पध्दती :- चर्चा/पारिसंवाद/वृत्तपत्र.
२] क्रियात्मक पध्दती :- नाटकीकरण/प्रकल्प/डाल्टन/
कृत्तिसत्र/मुलोधोग पोवाडा इत्यादी.
- २३] शैक्षणिक साधने वापरण्यासाठी कांही अडचणी येतात काय? होय/नाही

- २४] येत असल्यास कोणत्या?
- २५] आपल्या शाबेत इतिहास विषयासाठी वेगळी खोली आहे काय? होय/नाही
- २६] आपण इतिहास पाठ्यपुस्तकाचा वर्गात अध्यापनासाठी उपयोग करता काय? होय/नाही
- २७] आपण स्थानिक इतिहासाचा अध्यापनात उपयोग करता काय? होय/नाही
- २८] उपयोग करीत असल्यास कधी.
- २९] इतिहासाच्या पाठ्यपुस्तकात कांही त्रुटी आहेत आपणास वाटते काय? होय/नाही
- ३०] कोणकोणत्या प्रकारचे दोष पाठ्यपुस्तकात आढळतात.
- ३१] आपण खादी फलक शैक्षणिक साधन म्हणून उपयोगात आणता काय? होय/नाही
- ३२] चित्रे, नकाशे, तऱ्हे आराखडे आलेख इत्यादी साधनाचा उपयोग करता काय? होय/नाही
- ३३] आपल्या अध्यापनात कालपट व वंशवृक्ष इत्यादीचा आधार घेता काय? होय/नाही
- ३४] आपण आपल्या अध्यापनात भिंती पत्रके बाहुल्या इत्यादीचा वापर करता काय? होय/नाही
- ३५] आपल्या इतिहास मंदोरात टेपरेकॉर्डर, रेडिओ, टी. व्ही. शैक्षणिक साधने आहेत काय? होय/नाही
- ३६] आपल्या शैक्षणिक साधनामध्ये जुने अवशेष, कागदपत्रे इत्यादी वस्तु आहेत काय? होय/नाही
- ३७] तुमच्या शाबेत इतिहासाचे वेगळे ग्रंथालय आहे काय? होय/नाही
- ३८] वेगळे ग्रंथालय नसल्यास इतिहासाची किती पुस्तके आहेत.
- ३९] विद्यार्थी पुरवणी आचनासाठी ग्रंथालयातील पुस्तकांचा उपयोग करतात काय? होय/नाही

- ४०] आपल्या ग्रंथालयात कोणती नियत कालिके आहेत.
नावे लिहा. -----
- ४१] आपल्या ग्रंथालयात कोणती दैनिके आहेत? नावे
लिहा. -----
- ४२] आपण अध्यापनात नियत कालिकांच्या दैनिकांच्या
उपयोग करता काय? होय/नाही
- ४३] करीत असल्यास किती प्रमाणात.

- ४४] करीत असल्यास कोणत्या प्रकारे करता त्याची उदाहरणे द्या?

- ४५] अध्यापनात विद्यार्थ्यांचा सहभाग वाढावा यासाठी
स्वयंकृतिस वाव देता काय? होय/नाही
- ४६] विद्यार्थ्यांच्या स्वयंकृतिस वाव देताना वैयक्तिक
स्वरूपात लक्ष देण्यात येते काय? होय/नाही
- ४७] आपण सांस्कृतिक कार्यक्रम आयोजित करता काय? होय/नाही
- ४८] आपण ऐतिहासिक स्थळे पाहण्यासाठी सहलीचे
आयोजन करता काय? होय/नाही
- ४९] आपल्या शाळेत पोवाडा/गायन/लोक गिते/लोकनृत्य
भास्त्रे/अभंग इत्यादी कार्यक्रम घेवून भारतीय संस्कृतीचे
दर्शन घडविता काय? होय/नाही
- ५०] आपल्या शाळेत इतिहास विषयावर लेखन स्पर्धा
वस्तुत्व स्पर्धा/हस्तलिखित स्पर्धा आयोजित करता
काय? होय/नाही
- ५१] प्रसिध्द वक्त्यांचा इतिहास विषयातील भाषणे
आयोजित करता काय? होय/नाही
- ५२] आतापर्यंत कोणकोणती व्याख्याने आयोजित केली गेली?

- ५३] प्रत्येक घटकाचे अध्यापन संपल्यावर आपण त्यावर
घटक चाचणी घेता काय? होय/नाही
- ५४] घटक चाचणी घेत असल्यास चाचणीसाठी संविधान
तस्ता तयार करता काय? होय/नाही
- ५५] विद्यार्थ्यांची वर्षभरातील संवागिण प्रगती मोजण्या-
साठी आपण कोणती मूल्यमापन साधने वापरता.
१] पदनिश्चयन यादी
२] समाजमिती तंत्र
३] आलेख
४] वर्तणुकीची नोंद ठेवणे
५] इतर.
- ५६] विद्यार्थी जो भाग समजला नाही त्याचे निदान करून
त्यांना तो भाग व्यक्तीगत समजावून देता काय? होय/नाही
- ५७] मूल्यमापन तंत्रात लेखी परीक्षेवर फार मोठा भर आहे
आपण या तंत्रात कोणती सुधारणा सूचवाल.
-
-

॥ परिशिष्ट "ब" ॥

: प्रतिसादक शिक्षकांचो शाळासहित नांवे :

- ०१] आळंदकर दामोदर बाबाराव,
म. फुले विद्यालय अहमदपूर.
- ०२] आलापुरे सोपान हरिभाऊ,
जागृती विद्यामंदीर चाकूर.
- ०३] बराई ख्वाला भितुजी,
म. फुले विद्यालय, अहमदपूर.
- ०४] कु. बडगिरे अरुणा दिंगाबर,
विमलाबाई कन्या विद्यालय, अहमदपूर.
- ०५] बाळवाड सुर्यकांत हणमंतराव,
संजीवनी विद्यालय, चापोली.
- ०६] बाबर माणिक रंगनाथ,
महात्मा फुले विद्यालय, अहमदपूर.
- ०७] बहादुरे ग्यानोबा तुकाराम,
जि.प. प्रशाला नळेगांव.
- ०८] भोंगळे रामराव जीवन,
दयानंद विद्यालय अहमदपूर.
- ०९] चिद्रेवार पंडीत अंबादास,
संजीवनी विद्यालय चापोली.
- १०] चाटे अनिल सुधाकरराव,
जि.प. सुलांची शाळा अंधोरी.
- ११] चितो बाळकृष्ण नर सिंग,
आदर्श विद्यालय कारेपूर.

- १२] चाटे नारायण दौलत,
संजीवनी विद्यालय, चापोली.
- १३] दहातोडे एकनाथ गणपती,
भगतसिंग विद्यालय, आष्टा.
- १४] धुडे गणमत नारायण,
जनता विद्यालय, सोनखेड मानखेड,
- १५] देवकते राम ग्यानोबा,
जि.प. मुलांची शाळा हडोळती.
- १६] गिरी शिवाजी गर्जेद्र,
यशवंत विद्यालय, अहमदपूर.
- १७] गिरी हावगी भामराव,
बापुजी विद्यालय, सावरगाव[रो].
- १८] गेडाम सुरेश आबा,
विमलाबाई कन्या विद्यालय, अहमदपूर.
- १९] गिरी छगन अर्जुन,
जि.प. मुलांची शाळा किंनगाव.
- २०] गंगापुरे काशोनाथ अबु,
संजीवनी विद्यालय, चापोली.
- २१] घनवट भारत आबाजी,
शंकर विद्यालय, आटोळा.
- २२] घनवट पंढरी शंकर,
राजीव गांधी विद्यालय, आनंदवाडी.
- २३] जाधव किसन संतराम,
महात्माफुले विद्यालय, अहमदपूर.

- २४] जाधव बाबासाहेब विश्वनाथराव,
संत गोविंदबाबा विद्यालय, लातूर रोड.
- २५] जाधव प्रभाकर गोविंद,
शंकर विद्यालय, आटोळा.
- २६] जमधाडे रतन शंकर
शिवाजी विद्यालय, सताळा.
- २७] जांभुळदरे मास्ती व्यंकट,
व्यंकटेश विद्यालय, जटाळा.
- २८] जमधाडे रतन शंकर,
गणेश विद्यालय, शिवनखेड.
- २९] कलवले पांडुरंग रामचंद्र,
दयानंद विद्यालय, हडोळ्की.
- ३०] केंद्रे विठ्ठल रामराव,
जि.प. कन्याप्रशाला, चाहूर.
- ३१] केंद्रे त्रिंबक विठ्ठल,
बापुजी विद्यालय, सावरगाव[रो.]
- ३२] कोटबे सुर्यकांत बापुराव,
यशवंत विद्यालय, वायगांव.
- ३३] कानवटे गणमत धोंडीबा,
वसंत विद्यालय, धानोरा.
- ३४] कोल्हे जगन्नाथ बंडु,
बापुजी विद्यालय, सावरगाव[रो.]
- ३५] कोटबे बापुराव तातेराव,
जयभवानी विद्यालय, सुगांव.

- ३६] कलमे नामदेव श्री राम,
दयानंद विद्यालय, बाभळगांव.
- ३७] कोटबे गोविंद नामदेव,
भगतसिंग विद्यालय, आष्टा.
- ३८] केंगार किठल बुध्दाजी,
लोकमान्य विद्यालय, चाकूर.
- ३९] कोडगीरे बाबासाहेब माणिक,
महर्षी दयानंद सरस्वती विद्यालय, वळसंगी.
- ४०] कोटबे मच्छिंद्र तुळशीराम,
बळीराजा विद्यालय, गंगाहिप्परगा,
- ४१] कुलकर्णी बाबासाहेब दिगंबर,
जि.प. कन्याशाळा हाडोळी.
- ४२] कोटबे रत्नदीप सदाशिव,
जि.प. शाळा खंडाळी.
- ४३] मरक्ले पांडुरंग नारायण,
यशवंत विद्यालय, वाघगांव,
- ४४] महालिंगे राघोजी गुणाजी,
बापुजी विद्यालय, सावरगांव[रो.]
- ४५] मन्हुमले ज्ञानोबा सोपान,
जगत जागृती विद्यामंदीर चाकूर.
- ४६] मसके शामराव तुकाराम,
जि.प. मुलांची शाळा हडोळी.
- ४७] मोकळे बळीराम शामराज,
हरिभाऊ विद्यालय, अंजनसोंडा,
- ४८] मोरे जानराव ग्यानुजी,
सिध्देश्वर विद्यालय, झरी.

- ४९] नरव्हे पंडीत शामराव,
दयानंद विद्यालय, हडोळी.
- ५०] नागुरे जानराव रामराव,
जि.प. कन्याशाळा चाकूर.
- ५१] पाटील अंबादास माणिक,
जि.प. मुलांची शाळा हडोळी.
- ५२] राठोड पोपटसिंग बोहन,
स्वामी विवेकानंद विद्यालय, शिरुरताजबंद.
- ५३] राजत राम पांडुरंग,
कामधेनु विद्यालय, माकेगांव.
- ५४] सोमवंशी शेषेराव गोविंदराव,
नूतन मराठी विद्यालय, अहमदपूर.
- ५५] शेष रहेमान महमंद,
जि.प. मुलांची शाळा चाकूर.
- ५६] शिंदे रामराव शंकरराव,
शिवाजी विद्यालय, घरणी.
- ५७] शिरकर शेषेराव भुजंग,
जि.प. कन्या शाळा अहमदपूर.
- ५८] सोनवणे गोरख लक्ष्मण,
व्यंकटेश विद्यालय, जटाळा.
- ५९] शेष नसरोदीन महमंद,
जि.प. माध्यमिक शाळा देवकरा.
- ६०] शिंदे माधव तुकाराम,
सरस्वती विद्यालय, कोष्टगांव.

- ६१] सोनकांबळे दशरथ शंकर,
जि.प. मा. विद्यालय, अहमदपूर.
- ६२] साबळे रामराव शंकर,
यशवंत विद्यालय, अहमदपूर.
- ६३] साबळे त्रिंबक भिकाजी,
बबीराजा विद्यालय, गंगाहिप्परगा.
- ६४] सातपुते दिंगबर पांडुरंग,
जि.प. शाळा व्हडळ नागनाथ.
- ६५] टेण्डी अशोक पुंडलिक,
यशवंत विद्यालय, वायगांव.
- ६६] तत्तापुरे माधव रुद्रप्पा,
जि.प. मुलींची शाळा अहमदपूर.
- ६७] दिबंध्य विजय शंकर,
सिध्दार्थ विद्यालय, अहमदपूर.
- ६८] वलसे रामसाब नरसिंग,
महेश विद्यालय शिरुरताजबंद.
- ६९] वाघमारे यादव थोंडीबा,
जि.प. मुलांची शाळा, अहमदपूर.
- ७०] वाघमारे मारोती बापू,
महात्मा फुले विद्यालय, अहमदपूर.

::::*::*

० परिशिष्ट "क" ०

- मुख्याध्यापक प्रश्नावली -

- नांव : ----- पात्रता: -----
- शाळा: ----- स्तूण अनुभव:-----
- इयत्ता ८वी ते १०वी इतिहासाचा अध्यापनाचा अनुभव -----
- १] आपल्या शाळेत इयत्ता ८वी ते १०वी सध्या इतिहास शिकवणारे किती शिक्षक आहेत. -----
- २] किती शिक्षक सध्या प्रशिक्षित आहेत. -----
- ३] आपण आठव्यातून किती इतिहास पाठाचे तनरीक्षण करता. -----
- ४] इतिहास अध्यापनामध्ये कोणकोणत्या अण्णा आढळतात. -----
- ५] आपण इतिहास शिक्षकांना सेवांतर्गत कोर्ससाठी पाठवता काय? -----
- ६] किती टक्के शिक्षकांनी सेवांतर्गत प्रशिक्षण पुर्ण केले आहे. -----
- ७] आपल्या शाळेत इतिहास विषयाचे कोणते अभ्यासानुवृत्ती कार्यक्रम आयोजित केले जातात. -----
- ८] इतिहास विषयांच्या कोणकोणत्या अध्यापन पध्दतीचा शिक्षक अवलंब करतात. -----

- ९] इतिहासात शिक्षक इतिहासाच्या तासाला शैक्षणिक साधनाचा उपयोग आवश्यकतेनुसार करतात काय?
-
- १०] उपयोग केला जात नसल्यास त्याची कारणे कोणती?
-
- ११] इतिहास अध्यापनासाठी शिक्षक घटक चाचणीचा उपयोग करतात काय?
-
- १२] इतिहास अध्यापनात सुधारणा होण्यासाठी शासन प्रशिक्षण महाविद्यालयांनी कोणकोणते प्रयत्न करावेत असे आपणास वाटते?
-
- १३] या संशोधनाच्या संदर्भात आपणास आणखी कांही उपयुक्त माहिती वाक्याची असल्यास ही सांगावी.
-

० परिशिष्ट " ड " ०

- मुलाखती घेतलेल्या मुळ्याध्यापकांचो नावे -

- १] श्रीमती देशमुख विमल किसन,
रविंद्रनाथ टागोरविद्यालय, अहमदपूर.
- २] जाधव तुळशीराम भाउराव,
श्री संत गाडगे बाबा विद्यालय, गंगान्हिप्परगा.
- ३] जाधव मास्तीराव व्यंकंटराव,
व्यंकटेश विद्यालय, जदाळा.
- ४] कुकाले गोविंद लक्ष्मण.
बापुजी विद्यालय, सावरगाव[रो.].
- ५] ळोटबे मरीभाउ संतराम,
स्वामी विवेकानंद विद्यालय, चापोली.
- ६] कोडगीरे चंद्रकांत रामभाउ,
दयानंद विद्यालय, वळसंगी,
- ७] कांबळे बाबासाहेब भिमराव,
सिध्दार्थ विद्यालय, अहमदपूर.
- ८] लोहारें दिंगांबर भीमराव,
यशवंत विद्यालय, अहमदपूर.
- ९] सावंत नारायण हानोबा,
हरिभाउ मुळे विद्यालय, अहमदपूर.
- १०] कलसे नारायण अंबददास,
महेश विद्यालय, शिरूर ताजबंद.

*****

० परिशिष्ट "इ" ०

* इयत्ता ८वी ते १०वी चा इतिहासाचा अभ्यासक्रम *

१. [ ] इयत्ता ८वी चा अभ्यासक्रम [ ]

- १] प्राचीन भारतातील धर्म व धार्मिक चळवळी.
- २] ख्रिस्ती धर्माचा उदय.
- ३] इस्लाम धर्माचा उदय.
- ४] मध्ययुगीन भारत प्रबोधन.
- ५] नव्या भूमीचा शोध.
- ६] युरोपातील प्रबोधन.
- ७] युरोपातील धार्मिक व सामाजिक आंदोलन.
- ८] भारतात युरोपियनांचे आगमन आणि सत्ता स्पर्धा.
- ९] ब्रिटिश सत्तेची भारतात स्थापना व विस्तार.
- १०] ब्रिटिश राजवटीचे भारतावरील आर्थिक परिणाम.
- ११] १८५७ चा उठाव.
- १२] नव्या सुधारणा.
- १३] धार्मिक सामाजिक व सांस्कृतिक जागृती.
- १४] राष्ट्रीय जागृती.

*****

[ ] इयत्ता एवी चा अभ्यासक्रम [ ]

- १] अमेरिकन स्वातंत्र्य युद्ध.
- २] फ्रेंच राज्य क्रांती भाग - १.
- ३] फ्रेंच राज्य क्रांती भाग - २.
- ४] औद्योगिक क्रांती भाग - १.
- ५] औद्योगिक क्रांती भाग - २.
- ६] समाजवाद.
- ७] इंग्लंडमधील लोकशाहीचा उदय आणि विकास भाग - १.
- ८] इंग्लंड मधील लोकशाहीचा उदय आणि विकास भाग - २.
- ९] इटलीचे एकीकरण.
- १०] जर्मनीचे एकीकरण.
- ११] भारताचा स्वातंत्र्य लढा भाग - १.
- १२] भारताचा स्वातंत्र्य लढा भाग - २.

[ ] इयत्ता १०वीं चा अभ्यासक्रम [ ]

- १] पहिले महायुध्द.
- २] कॅलिङ्गमया उदय दुसरे महायुध्द व संयुक्त राष्ट्रे.
- ३] भारताचा स्वातंत्र्य लढा: गांधी युग.
- ४] सविनय कायदेभंग सत्याग्रह पर्व.
- ५] सत्ताश्र कुांती पर्व.
- ६] भारत छोडो आंदोलन.
- ७] भारताची स्वातंत्र्य प्राप्ती.
- ८] स्वातंत्र्योत्तर भारत.
- ९] नियोजनाच्या मागनि भारताचा आर्थिक विकास.
- १०] भारताचे परराष्ट्रीय धोरण.

*****